

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Ректору Одеського державного
екологічного університету
Степаненку С.М.

Шановний Сергію Миколайовичу!

Міністерство освіти і науки уважно ознайомилось зі зверненням, надісланим від імені Ради ректорів вищих навчальних закладів Одеського регіону. Міністерству важлива Ваша небайдужа позиція з питань вдосконалення вищої освіти, реформування системи її фінансування та вступної компанії поточного року.

З питань розглянутих у зверненні аспектів повідомляємо.

1. До практичної реалізації в Україні застосована модель розподілу державного замовлення, яка є ані домінуючою, ані в принципі прийнятною у абсолютній більшості країн Європи, що мають найбільш рейтингові науково-освітнянські системи.

Подібної вітчизняній системи державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, що залишилась Україні у спадок від епохи тоталітаризму, справді немає в жодній країні з високорейтинговими науково-освітніми системами як в Європі, так і в інших частинах Світу. Натомість, алгоритм Гейла-Шеплі та його модифікації тривалий час використовуються для розподілу місць навчання з урахуванням пріоритетів та в інших подібних випадках у розвинених країнах від США до Угорщини. Законодавчою підставою для використання алгоритму є вимога абзацу третього частини сьомої статті 44 закону України «Про вищу освіту», відповідно до якого рейтинговий список вступників формується на основі конкурсного балу за кожною спеціальністю згідно з виставленими вступниками пріоритетами з повідомленням про отримання чи неотримання ними права здобувати вищу освіту за кошти державного бюджету. Впровадження такої практики в Україні є важливим кроком для підвищення довіри суспільства до влади та університетів.

2. На етапі обговорення нового алгоритму розподілу держзамовлення не були враховані багаточисельні зауваження, застереження і думки науково-освітнянської спільноти України, особливо з регіональних центрів вищої освіти.

Міністерство освіти і науки уважно вивчало всі зауваження та пропозиції до алгоритму розподілу державного замовлення. За пропозиціями народних депутатів України та громадськості в 2016 році не було реалізовано принцип профільності вищих навчальних закладів.

Міністерство освіти і науки України
№21/11-11311 від 31.08.2016

замовлення, відтерміновано запровадження мінімальних обсягів державного замовлення, наразі збережено фіксовані обсяги державного замовлення на медичних та педагогічних спеціальностях, а також традиційну систему розміщення державного замовлення на заочній формі навчання. Подальші компроміси призвели б до неможливості виконання вимог частини сьомої статті 44 та четвертої статті 72 Закону України «Про вищу освіту» в частині адресності розміщення державного замовлення.

Крім того, на етапі затвердження максимальних обсягів державного замовлення у 2016 році, яке у відповідності до Умов прийому не може перевищувати на 25% фактичні обсяги державного замовлення у 2015 р., для окремих навчальних закладів міністерством були зроблені «виключення». Так, наприклад, Луцькому національному технічному університету максимальний обсяг державного замовлення був збільшений на 103,6% (!), Житомирському національному агроекологічному університету – на 52,8%, Київському національному економічному університету – на 44,2%, Київському національному університету ім. Т.Шевченка – на 42,4% (без врахування фіксованого обсягу держзамовлення по спеціальності «Освіта»). Цей список можна подовжувати і подовжувати. Вже цей крок на початку вступної кампанії поставив вищі навчальні заклади України у нерівні умови прийому.

Умовами прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2016 році передбачено, що максимальний обсяг державного замовлення за спеціальностями (спеціалізаціями спеціальностей 014 "Середня освіта" (за предметними спеціалізаціями), 015 "Професійна освіта" (за спеціалізаціями), 035 "Філологія", 275 "Транспортні технології" (за видами)) для вступників для здобуття вищої освіти ступенів бакалавра (магістра і спеціаліста медичного, ветеринарного та фармацевтичного спрямувань) на денну форму навчання встановлюється в межах, що не перевищують обсяг державного замовлення попереднього року більше ніж на 25 відсотків. У разі, якщо державне замовлення в попередньому році складало не більше 8 осіб або не надавалось взагалі, то максимальний обсяг державного замовлення може бути встановлений в межах 10 осіб, але не більше ліцензованого обсягу за спеціальностями. Внаслідок цього максимальний обсяг державного замовлення вищого навчального закладу може перевищувати минулорічний більше ніж 25%, що створює можливості для розвитку та вирівнює шанси навчальних закладів на проведення ефективного набору вступників. Вся інформація про максимальні обсяги розміщена на сайті МОН.

Щодо вищих навчальних закладів, що наведені у зверненні як ілюстрації «виключень» при формуванні максимальних обсягів державного замовлення, інформуємо, що інформація стосовно встановлених ВНЗ та погоджених МОН Пропозицій щодо максимальних обсягів державного замовлення в 2016 році (за матеріалами сайту МОН) така:

Назва вищого навчального закладу	Фактичний обсяг державного замовлення в 2015 році на основі ПЗСО	Максимальний обсяг державного замовлення в 2016 році (на основі ПЗСО)	Кількість нових спеціальностей	Кількість спеціальностей, з яких у 2015 році обсяг державного замовлення не перевищував 8 осіб	Зростання фактичне (у дужках наведено у зверненні)
Луцький національний технічний університет	335	509	4	10	+ 51,9% (103,6%)
Житомирський національний агроекологічний університет	230	338	6	3	+ 47% (52,8%)
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	845	630	6	0	+ 34,1% (44,2%)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	2372	2742	1	0	+ 15,6% (42,4%)

Згідно з інформацією, зазначеною у таблиці, очевидно, що реальні цифри далекі від наведених у зверненні, а різниця в них стосовно Луцького національного технічного університету та Київського національного університету імені Тараса Шевченка вимагає публічного спростування. Втім, скористаємось пропозицією учасників звернення про подовження цього списку. Наприклад, продовжимо його на вищі навчальні заклади Одеської області:

Назва вищого навчального закладу	Фактичний обсяг державного замовлення в 2015 році на основі ПЗСО	Максимальний обсяг державного замовлення в 2016 році (на основі ПЗСО)	Кількість нових спеціальностей	Кількість спеціальностей, з яких у 2015 році обсяг державного замовлення не перевищував 8 осіб	Зростання фактичне
Одеська державна академія технічного регулювання та якості	9	30	0	3	+ 333,3%
Ізмаїльський державний гуманітарний університет	33	102	3	6	+ 209%
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний	57	116	5	0	+ 103,5%

університет імені К.Д.Ушинського					
Одеська державна академія будівництва та архітектури	159	222	0	4	+ 39,6%
Одеська національна академія харчових технологій	441	604	1	10	+ 37,0%
Одеський національний політехнічний університет	674	918	2	10	+ 36,2%
Одеський національний морський університет	259	350	2	2	+ 35,1%
Одеський державний екологічний університет	237	308	1	2	+ 30,0%
Одеський державний аграрний університет	180	231	1	1	+ 28,3%
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова	641	811	1	6	+ 26,5%
Національний університет «Одеська морська академія»	269	340	0	2	+ 26,4%
Національний університет «Одеська юридична академія»	681	849	0	0	+ 24,7%
Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова	216	269	0	2	+ 24,5%
Одеський торговельно-економічний інститут КІТЕУ	106	132	0	0	+ 24,5%
Одеський національний економічний університет	230	286	0	1	+ 24,3%

На наш погляд, цього достатньо для спростування аргументів про нерівні умови прийому для вишів Одеського регіону.

3. Використаний для розподілу державного замовлення на рівні вищої освіти «Бакалавр» (денна форма навчання) алгоритм «широкого конкурсу за спеціальностями» розроблявся для застосування разом з принципом «профільності спеціальностей». Але у зв'язку з невідповідністю для використання принципу «профільності спеціальностей» у 2016 році спосіб розподілу державного замовлення зів'язався до механістичного «широкого конкурсу за спеціальностями». Ці зміни, що суттєвим чином змінили спосіб

розподілу державного замовлення у 2016 році, були внесені в Умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2016 році були оприлюднені лише у другій половині червня 2016 року, що порушує вимоги статті 44 Закону України «Про вищу освіту».

Запропонований для громадського обговорення проект наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Переліку профільних спеціальностей вищих навчальних закладів» здобув чимало позитивних оцінок та конструктивних зауважень, зокрема тому, що ґрунтується на багаторічному досвіді та традиціях розміщення державного замовлення. Зауважимо, що ректор Одеського державного екологічного університету Степаненко С.М. був одним з найбільш послідовних опонентів зазначеного проекту та зробив помітний внесок у формування рекомендації народних депутатів України щодо незастосування цього принципу в 2016 році. Міністр освіти і науки ухвалила рішення про зняття цього проекту наказу з громадського обговорення та внесення відповідних змін до Умов прийому, про що було повідомлено 26 травня 2016 року.

Принцип «профільності спеціальностей» не є невід'ємною складовою алгоритму адресного розміщення державного замовлення. Відмова від цього принципу (або відтермінування його застосування) не мала вирішального впливу на результати «широкого конкурсу». Розрахунки свідчать, що за однією з найбільш популярних спеціальностей «Право» вищі навчальні заклади, що не були віднесені до профільних, здобули близько 10% від загального обсягу державного замовлення по вищих навчальних закладах сфери управління МОН.

Міністерство юстиції України отримало звернення щодо відповідності внесення змін до Умов прийому вимогам статті 44 Закону України «Про вищу освіту» та підтвердило законність дій МОН. Принагідно зазначимо, що відмова від внесення цих змін до Умов прийому радикально вимагала застосування згаданого вище «принципу профільності», оскільки «широкий конкурс» було передбачено в Умовах прийому з жовтня 2015 року, з того часу проводилась необхідна роз'яснювальна робота серед вищих навчальних закладів.

4. Застосований для розподілу державного замовлення на рівні вищої освіти «Бакалавр» (денна форма навчання) алгоритм «широкого конкурсу за спеціальностями» не був затверджений у встановлений Законами України порядку – немає відповідного наказу Міністерства освіти і науки, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України.

Чисельні збої цього алгоритму, виявлені з 1 серпня цього року (видані рекомендації до зарахування на місця державного замовлення в обсягах понад затверджені міністерством максимальні обсяги державного замовлення і навіть понад ліцензовані обсяги по окремим спеціальностям у багатьох вищих навчальних закладах) ставлять серйозні питання щодо валідності цього програмного комплексу, його захищеності від стороннього втручання та можливості встановлення достовірності отриманих результатів розподілу.

З 1 серпня 2016 року Міністерство освіти і науки прискіпливо вивчає всі звернення щодо результатів роботи алгоритму адресного розміщення державного замовлення і буде так чинити надалі. Кількість таких звернень (навіть з урахуванням анонімних) невелика, жодне з них не містить інформації

про рекомендації до зарахування на місця державного замовлення в обсягах понад затверджених Міністерством максимальних обсягів державного замовлення, і тим більше понад ліцензованих обсягів. Причиною поодиноких помилок є неправильне внесення інформації або її адміністрування, помилок алгоритму наразі не виявлено. Пропонуємо авторам звернення навести конкретні приклади помилок алгоритму або публічно вибачитись за необгрунтоване звинувачення.

Матеріали для розробки технічного завдання до алгоритму адресного розміщення державного замовлення в 2016 році розміщені на сайті МОН. Критерії верифікації справедливості роботи алгоритму дають можливість кожному перевірити правильність його роботи. У свою чергу, технічне завдання до алгоритму є документом нормативно-технічного характеру, що не підлягає державній реєстрації.

5. *Механістичний спосіб розподілу держзамовлення за алгоритмом «широкого конкурсу за спеціальностями», який не пройшов відповідної попередньої сертифікації та затвердження, крім того не враховує реальну демографічну і соціально-економічну ситуацію у відповідних регіонах, інтереси і потреби реального сектора економіки. Крім того, суттєвим недоліком застосованого алгоритму «широкого конкурсу» є побудова рейтингових списків по спеціальностях без врахування номерів пріоритетів, виставлених абітурієнтами за даною спеціальністю. Це призвело до того, що багато абітурієнтів з досить високими балами (150-160) і високими пріоритетами за цією спеціальністю фактично штучно позбавлені можливості реалізувати своє конституційне право на освіту.*

Експериментальне застосування алгоритму «широкого конкурсу» в масштабах всієї країни без попередньої апробації також призвело до того, що по багатьох спеціальностях природничого та інженерного профілів, які не є «престижними» для сучасних абітурієнтів та на які практично не йдуть «контрактники», ВНЗ мають сформувати групи у складі 2-6 студентів. Цілком зрозуміло, що такі групи не можуть бути економічно рентабельними та взагалі сформовані. Такий спосіб «виконання міністерством державного замовлення» за спеціальностями природничого та інженерного профілів є повністю хибним і має бути суттєво доопрацьований з урахуванням пропозицій, що вже висловлювалися ВНЗ.

Алгоритм адресного розміщення державного замовлення 2016 року є модифікацією використаного в минулому році. Єдина державна електронна база з питань освіти має необхідні сертифікати, робота з її вдосконалення триває постійно. Безпосередній розрахунок адресного розміщення виконувався підрядником, який отримував повністю знеособлену інформацію, а результат розрахунків проходив критеріальний контроль.

Інтереси і потреби реального сектора економіки система вищої освіти України кількісно задовольняє з надлишком, а для підвищення якості підготовки фахівців алгоритм сприяв рекомендації кращих вступників до обраних ними провідних університетів на бюджетні місця. Нова система розрахунку виключила вплив фактору лобістських зусиль на розміщення

державного замовлення, чим і відкрила шлях до реального врахування демографічної і соціально-економічної ситуації у відповідних регіонах.

У грудні 2015 року Верховна Рада України внесла зміни до статті 44 Закону України «Про вищу освіту», якими було виключено норму про дворівневі пріоритети вступників (спочатку обирається спеціальність, а потім навчальний заклад), що повністю відповідало накопиченому досвіду та висновкам з вступної компанії попереднього року. Логіку дворівневих пріоритетів важко розтлумачити вступникам, вони реально обмежують їх право на вибір споріднених спеціальностей та омріяних навчальних закладів. Сентенція про те, що «багато абітурієнтів з досить високими балами (150-160) і високими пріоритетами за цією спеціальністю фактично штучно позбавлені можливості реалізувати своє конституційне право на освіту» є безпідставною та може бути спростованою на кожному конкретному прикладі.

Малі обсяги бюджетних місць взагалі і з окремих спеціальностей зокрема є наслідком складної демографічної ситуації (скорочення кількості випускників 11 класів принаймні на 8% порівняно з 2015 роком) та відповідного скорочення державного замовлення, що потребують адекватної оптимізації мережі вищих навчальних закладів. Завзяте розширення переліку спеціальностей підготовки фахівців майже кожним вишем з претензією на участь в розподілі вельми обмеженого державного замовлення лише розширює пропозицію неякісної освіти, вичерпну оцінку якій дали вступники з вищими конкурсними балами при встановленні пріоритетів своїх заяв.

Врешті, необхідність роботи з малочисельними академічними групами, що потребує розроблення гнучких навчальних планів, індивідуалізацію роботи зі студентами, налагодження реальної міжуніверситетської співпраці, побудови моделей реального вільного вибору дисциплін студентами, змусить автономні університети реально модернізувати освітній процес замість поширеної сьогодні мімікрії. Досвід таких рішень накопичений у кожному регіоні та в більшості університетів. Достатньо назвати обсяги державного замовлення з окремих спеціальностей в Одеському національному політехнічному університеті в 2015 році, що вже вимагали розроблення відповідної системи заходів (у термінах поточного Переліку спеціальностей): Інформаційна, бібліотечна та архівна справа – 3, Облік та оподаткування – 3, Маркетинг – 3, Фізика та астрономія – 7, Матеріалознавство – 7, Металургія – 2, Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка – 7, Біомедична інженерія – 3, Електроніка – 8, Соціальна робота – 5.

6. Використаний міністерством алгоритм зарахування, не зрозуміло з яких причин, при розподілі бюджетних місць на конкретній спеціальності надає суттєві переваги відомчим навчальним закладам за рахунок надання рекомендацій на зарахування абітурієнтам з низькими конкурсними балами. Наприклад, в Національному університеті державної податкової служби рекомендації до зарахування по спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» отримали абітурієнти з конкурсними балами 124,85, в той час як мінімальний прохідний бал по цій спеціальності за загальноукраїнським рейтингом склав близько 156. За спеціальністю «Право» в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова прохідний бал склав 169,15, а

в Національному університеті державної податкової служби - 109,85. За спеціальністю «Облік та оподаткування» розбіжність в балах між вищими навчальними закладами, підпорядкованими МОН України, та відомчими ВНЗ склала більше, ніж 20 балів.

Цей аспект звернення повністю поділяється Міністерством освіти і науки. Горезвісна відомча розрізненість державної вищої освіти в Україні набула гучного виразу в рейтингових списках деяких галузевих вищих навчальних закладів. Кричуща різниця прохідних балів з «популярних» спеціальностей у переважній більшості університетів та в Університеті державної фіскальної служби України зайвий раз свідчить про непродуктивність створення «кишенькової» вищої, їх неконкурентоспроможність та об'єктивну нездатність залучення до них достатньої кількості вступників з високим рівнем знань. МОН буде закликати інші центральні органи виконавчої влади, що мають у своїй сфері управління вищі навчальні заклади, до проведення спільних широких конкурсів у 2017 році, а кращою відповіддю на цей виклик буде проведення комплексної реформи системи державного фінансування вищої освіти.

7. Реалізований у 2016 році алгоритм зарахування на місця держзамовлення спотворює єдиний освітній простір України. Його подальше застосування через 5-6 років призведе до катастрофічного дисбалансу регіонального індексу людського розвитку у межах усієї держави, підсилить існуючу модель нерівномірності рівня освіченості населення по регіонах України та гіпертрофовано високої долі ВНЗ міста Києва та одного-двох обласних центрів у системі вищої освіти України. Крім того, цей алгоритм не враховує інтереси та потреби регіонів у фахівцях. Створює вкрай неефективну систему використання існуючого кадрового та матеріального потенціалу вищої школи України, який складався зусиллями поколінь освітян.

Врешті-решт його використання без суттєвого виправлення призведе до руйнування регіональної функції університетів як центрів науки, освіти і культури в широкому розумінні.

Результати адресного розміщення державного замовлення в 2016 році свідчать не про ризик формування «гіпертрофовано високої долі ВНЗ міста Києва та одного-двох обласних центрів у системі вищої освіти України», а про необхідність подолання автаркії освітніх систем окремих регіонів. Для майбутнього держави необхідно, щоб талановиті вступники, здобувши високі бали зовнішнього незалежного оцінювання, отримали право навчання за бюджетні кошти. І саме їм має належати реальний вибір місця навчання. Водночас, вищі навчальні заклади повинні усвідомити, що конкурсні засади стосуються не тільки вступників, але й виконавців державного замовлення. У свою чергу, Уряд має політичну волю до здійснення реформ та буде регулювати кількість місць державного замовлення за кожною спеціальністю відповідно до потреб економіки та суспільства.

Реалізований у 2016 році алгоритм зарахування на бюджетні місця насправді відновлює єдиний освітній простір України, багаторічно спотворений «ручним регулюванням» державного замовлення. Дійсно, це лише початок довгого шляху. Важливим завданням на ньому є усвідомлення

неприпустимості масштабних компромісів щодо якості вищої освіти на користь окремих інституцій та їх підрозділів, особливо за бюджетний кошт. Саме такі зміни дозволять забезпечити реальне функціонування потужних та авторитетних автономних університетів в усіх регіонах країни як центрів науки, освіти і культури в самому широкому розумінні. Зрозуміло, що вдосконалення алгоритму є необхідною умовою досягнення поставлених цілей і Міністерство сподівається на плідну дискусію навколо нього.

Повні списки рекомендованих для зарахування за кожною спеціальністю (спеціалізацією) разом з конкурсними балами вступників можна знайти в ІС Конкурс та на інших ресурсах. Департамент вищої освіти МОН готує аналітичні матеріали для системного аналізу результатів вступної компанії 2016 року на засіданні Колегії Міністерства, після чого вони будуть оприлюднені.

Наразі залишається зазначити, що цілком очікуваний опір реформам під гаслом збереження «існуючого кадрового та матеріального потенціалу вищої школи України, який складався зусиллями поколінь освітян» є лише маркером нерозуміння відмінностей у завданнях системи вищої освіти в XX та XXI століттях та глобальних тенденціях її розвитку. Лише потужні якісні трансформації науково-педагогічного корпусу, науково-методичної та матеріально-технічної бази можуть забезпечити підвищення якості вітчизняної вищої освіти до рівня, який дозволить їй знайти чільне місце у світовому освітньому просторі. Міністерство готове до ґрунтовної професійної дискусії про шляхи вдосконалення вищої освіти, але немає жодного сенсу обговорювати необхідність проведення реформ.

Запрошуємо представника Ради ректорів вищих навчальних закладів Одеського регіону взяти участь у засіданні Колегії Міністерства освіти і науки на початку вересня 2016 року, на якому будуть проаналізовані підсумки вступної компанії. Розраховуємо на раціональні та конструктивні пропозиції з удосконалення системи вступу до вищих навчальних закладів у сучасних умовах.

Наприкінці, дякуємо за підтримку позиції Міністерства освіти і науки в дискусії з Міністерством фінансів України стосовно обсягів та структури державного фінансування вищої освіти в наступному році.

З повагою,
Перший заступник Міністра

В. В. Ковтунець